

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΔ' ΚΑΙ ΙΕ' ΑΙΩΝΑ

Ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας, διαιρεθεῖσα ἐσωτερικῶς κατὰ τὸν ε' αἰῶνα, ἔνεκα τῆς αἰρέσεως τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ὑπέστη κατὰ τοὺς μέσους χρόνους καὶ ἔξωτερικὰς ἀνεκδιηγῆτους ταλαιπωρίας, ἔνεκα τῶν ἀδιαλείπτων πολιτικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν κατὰ τῆς Συρίας ἐπιδρομῶν διαφόρων λαῶν οὐ μόνον τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Δύσεως, ταῦτα δὲ πάντα συνετέλεσαν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς μεγάλης καὶ ἐνδόξου ἐκείνης Ἐκκλησίας.

Μετὰ τὴν πρώτην ἀραβοκρατίαν ἐν Συρίᾳ (638-969), τὴν παλινόρθωσιν τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας (969-1084), τὴν ἐπὶ δεκαετραετίαν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων Σελτζουκιδῶν (1084-1098) καὶ τὴν ἐπὶ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ἔτη διαρκέσασαν Φραγκοκρατίαν (1098-1268), ἐγκατεστάθη ἐν Συρίᾳ ἡ κυριαρχία τῶν Μαμλούκων ἡγεμόνων τῆς Αἰγύπτου (1268-1517). Ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων τούτων μεταβολῶν ἡ μεγάλη πόλις τῆς παρὰ τὸν Ὀρόντην Ἀντιοχείας, καταστραφεῖσα ἐντελῶς καὶ καλυφθεῖσα ὑπὸ ἔρειπίων, περιῆλθεν ἔκτοτε εἰς παρακμὴν καὶ ἀφάνειαν. Ἔτεροι δὲ πόλεις τῆς Συρίας ἀπὸ πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς ἐπόψεως ἀνεδεικνύοντο, ὡς ἡ Δαμασκὸς καὶ τὸ Χαλέπιον, ἡ ἀρχαία Βέροια.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀντιοχείας, ἀναγκασθεῖσα νὰ μεταφέρῃ ἀλλαχοῦ τὴν ἔδραν αὐτῆς, διετήρησεν οὐχ ἥττον τὸ ἐνδοξον καὶ καθηγιασμένον ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὄνομα αὐτῆς. Εἰσηλθε δὲ εἰς νέον στάδιον δοκιμασιῶν ὑπὸ τοὺς ἑτεροθρήσκους δυνάστας, οἵτινες οὐ μόνον μετὰ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἀπέβλεπον πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους, ἀλλ' ἐπὶ πλέον τοὺς ἔξ αὐτῶν ὀρθοδόξους ὑπώπτευον πάντοτε καὶ κατεδίωκον, ὡς καὶ οἱ προηγούμενοι δυνάσται τῆς Συρίας ἔπραττον, ὡς ὁμογενεῖς καὶ ὁμοδόξους τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βασιλέων, καθ' ὧν οὐχὶ σπανίως ἐκίνουν πολέμους.

Οἱ Σύροι Μονοφυσῖται, οἱ κοινῶς Ἰακωβῖται λεγόμενοι, παρὰ τὰς ἐλπίδας, ἃς εἶχον, ὑποστηρίξαντες τοὺς μουσουλμάνους εἰς τὴν νέαν κατάκτησιν τῆς Συρίας, ὑπέστησαν παρ' αὐτῶν τὰ πάνδεινα, κατετρώγοντο δὲ καὶ ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἐρίδων. Ἀπὸ τοῦ 1030 εἶχον μεταφέρει τὴν ἔδραν τοῦ Πατριαρχείου αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀμίδης (Διαρβεκίρ) βραδύτερον δὲ εἰς τὴν πόλιν Tour-Abdin, Mardé ἢ Mardin, ὅπως ἀποφύγῃσι τὰς ὀρθο-

δόξους ἑλληνικὰς ἐπιδράσεις. Ἄλλὰ τὸ κῦρος τοῦ Ἰακωβίτου Πατριάρχου ἐμειώθη, διότι εἶχε μορφωθῆ τὸ ἱεραρχικὸν ἀξίωμα τοῦ «Μαφριάν», ἀναλογοῦν πρὸς τὸ τοῦ παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις «Καθολικοῦ». Οἱ Μαφριάν ἤσκουν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Μεσοποταμίας, ὅπως ἀνεξάρτητον τοῦ Πατριάρχου¹. Μεγάλαι δὲ ἀνωμαλῖαι ἐπηκολούθουν κατὰ τὰς ἐκλογὰς νέου Πατριάρχου τῶν Ἰακωβιτῶν. Ἐν ἔτει 1293 ὑπῆρχον τρεῖς ταυτοχρόνως Πατριάρχαι, ἔχοντες ἰδίους Ἐπισκόπους καὶ ἴδιον ποίμνιον, λυσσῶδῶς πολεμοῦντες ἀλλήλους. Τοιαῦται διαιρέσεις, διαρκέσασαι ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη κατὰ τὸν ἰδ' καὶ ἰε' αἰῶνα, ἐξησθένουν τὴν Συριακὴν Ἰακωβιτικὴν Ἐκκλησίαν. Καθ' ὃν δὲ χρόνον κατεῖχον τὴν Ἀντιόχειαν οἱ Σταυροφόροι, διὰ διαφόρων τρόπων ὁ λατινικὸς Κλῆρος κατώρθωσε νὰ ἐλκύσῃ τινὰς εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ μορφώσῃ τὸν πυρῆνα τῆς μελλούσης μερίδος τῶν Ἰακωβιτῶν - καθολικῶν².

Μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας ἔσχον αἱ ἐνέργειαι τῶν λατίνων μεταξὺ τῶν Μαρωνιτῶν, ὑπάρχει δὲ πληροφορία, καθ' ἣν ἐν ἔτει 1182 οἱ Μαρωνῖται ἀθρόως προσῆλθον εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι ὁ λατίνος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Amaury ἐδέχθη 40.000 ἕξ αὐτῶν, ἀποπτύσαντας τὴν ἀρεσιν τοῦ Μονοθελητισμοῦ, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀπόφασίς των σταθερά. Ὁ Πάπας Ρώμης Ἰννοκέντιος γ' (1198 - 1216) ἐν ἀρχῇ τοῦ ἰγ' αἰῶνος καθήρесе τὸν Πατριάρχην τῶν Μαρωνιτῶν Λουκᾶν (+1209), οὗτινος ὁ διάδοχος Ἱερεμίας μετέσχε τῆς ἐν Λατερανῶ Συνόδου (1215). Οὗτος ἐπανελθὼν ἐκ Ρώμης εἰς Συρίαν, συνωδεδύθη ὑπὸ λατίνου καρδινάλιου, συγκροτήσαντος Σύνοδον ἐν Τύρῳ καὶ προσπαθῆσαντος νὰ ἐλκύσῃ αὐθις τοὺς Μαρωνίτας εἰς τοὺς κόλπους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Πάπας ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, ἐπιτάσων αὐτὸν νὰ διδάσκῃ δύο θελήσεις ἐν Χριστῷ. Κατὰ τὸν ἰε' αἰῶνα ὑφίσταντο εἰσέτι Μαρωνῖται ὄπαδοὶ τοῦ Μονοθελητισμοῦ, ἐν ἔτει

¹ Παρὰ τοῖς Ἰακωβίταις, κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐποχὴν, διεκρίθη ὡς συγγραφεὺς ὁ Ἰάκωβος Bar Salibi, προσλαβὼν τὸ ὄνομα Διονύσιος κατὰ τὴν εἰς Ἐπίσκοπον Marasch χειροτονίαν του. Ἀπέθανε τῷ 1171 ὡς Ἐπίσκοπος Ἀμίδης καταλιπὼν πλεῖστα καὶ σπουδαῖα συγγράμματα. R. Duval, La Littérature Syriaque, ἐκδ. Β' Paris, 1900, σ. 399-400. A. Baumstark, Geschichte der syrischen Literatur, Bonn 1922, σ. 255-257. J. Chabot, Littérature Syriaque, Paris 1935, σ. 111-112. Ὡσαύτως ὡς συγγραφεὺς διεκρίθη ὁ κατὰ τὰ ἔτη 1264-1286 κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦ Μαφριάν Bar-hebraeus, οὗτινος τὸ κύριον ὄνομα ἦτο Γρηγόριος Abou-l-Faradj. Ἐπωνομάζετο δὲ Βάρ-Ἑβραῖος, διότι ὁ πατήρ του Ἄαρών, ἰατρός ἐν Μελιτηνῇ, ὑπῆρξεν Ἑβραῖος ἐπιστραφεὶς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Βάρ-Ἑβραῖος συνέγραψε σπουδαιότατα συγγράμματα, ἰδίως ἱστορικὰ ἐν συριακῇ καὶ ἀραβικῇ γλώσσῃ, Duval, Ἐνθ' ἄν. σ. 178. 208 ἕξ. Baumstark, Ἐνθ' ἄν. σ. 319-320. Chabot, Ἐνθ' ἄν. 131-137. K. Krumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, Α, 820-21 μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου.

² A. Pichler, Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident von den ersten Anfängen bis zum jüngsten Gegenwart, München 1864-5, II 491 ἕξ.

δὲ 1445 οἱ ἐν Κύπρῳ τοιοῦτοι μονοθελῆται ἀπεκήρυξαν τὴν αἴρεσιν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν Ἠλία. Ἄλλ' ἡ τελικὴ ἔνωσις τῶν Μαρωνιτῶν μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας συνετελέσθη κατὰ τὸν ιστ' αἰῶνα διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἰησουῖτου ἱεραποστόλου Ελίανο¹.

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, διὰ τῶν προσηλύτων τούτων ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία κατάρθου νὰ ἐγκαθιδρυθῆ ἐν Συρίᾳ καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ν' ἀπειλήσῃ τὴν ἐνότητα τῆς ὑπολειφθείσης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἰσχυρίσθησάν τινες ὅτι δῆθεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας καὶ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σταυροφόρων δὲν διέκοψε τοὺς δεσμοὺς αὐτῆς μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἐνωθεῖσα, δῆθεν, μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ ἀσύστατον τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων μαρτυροῦσι τὰ γεγονότα τῶν κατὰ τὸν ιδ' καὶ ιε' αἰῶνα ἀποπειρῶν πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, καθ' ἃς καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας εὐρίσκετο πάντοτε σύμφωνος μὲν πρὸς τὰς λοιπὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, ἀντίθετος δὲ πρὸς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν². Οἱ δ' ἐγκαθιδρυθέντες ἀπὸ τοῦ ιγ' αἰῶνος ἐν Συρίᾳ Φραγκισκανοὶ εὗρον πρόσφορον ἔδαφος προπαγάνδας μόνον παρὰ τοῖς Ἰακωβίταις καὶ Μαρωνίταις.

Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν περίοδον ἐλαχίστας ἔχομεν πληροφορίας. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Νεῖλος Δοξαπατρῆς ἐν ἔτει 1143 κελεύσει τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ρογήρου β' (1101 - 1145) συνέταξεν ἀναγραφὴν τῶν Ἐπισκοπῶν τῶν Πατριαρχικῶν θρόνων, ἣτις ὑπέστη διαφόρους τροποποιήσεις³. Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν ταύτην τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας εἶχε δεκαερεῖς Μητροπόλεις μετὰ 137 Ἐπισκοπῶν, τὰς ἑξῆς:

α)	Τύρου	μετὰ	Ἐπισκοπῶν	13
β)	Ταρσοῦ	»	»	6
γ)	Ἐδέσσης	»	»	11
δ)	Ἀπαμείας	»	»	7
ε)	Ἱεραπόλεως	»	»	9
ς)	Βόστρων	»	»	20
ζ)	Ἀναζάρβου	»	»	9
η)	Σελευκείας	»	»	24
θ)	Ἀμίδης	»	»	8
ι)	Δαμασκοῦ	»	»	11
ια)	Σεργιουπόλεως	»	»	5
ιβ)	Δάρας	»	»	10
ιγ)	Ἐμέσης	»	»	4

137

¹ A. Pichler, Ἐνθ' ἀν. II, 533 ἑξ.

² Νικολάου Θεοδούλου, (νῦν Μητροπολίτου Ἀξώμης). Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, ἐν τῷ περιοδ. « Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος » Ἀλεξανδρείας Κτ' 1927, σ. 218, ἀναίρεσις ἰσχυρισμῶν τοῦ C. Charon καὶ ἄλλων.

³ Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποττῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, Ε', 188. 189.

Ἐκτὸς τῶν Μητροπόλεων τούτων, κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Νείλου Δοξαπατρῆ, ὑπῆρχον καὶ ἕτεροι 8 Μητροπόλεις, αἵτινες «αὐτοκέφαλοι» Ἐπισκοπαὶ οὖσαι, προήχθησαν εἰς Μητροπόλεις, δὲν εἶχον δὲ ὑφ' ἑαυτὰς «ὑποκειμένους θρόνους» Ἐπισκοπικούς. Αὗται δὲ ἦσαν:

α') Βηρυτοῦ, β') Ἡλιουπόλεως, γ') Λαοδικείας, δ') Σαμοσάτων, ε') Μαρτυροπόλεως, ς') Μοψουεστίας, ζ') Ἀδάνων, η') Πομπηίουπόλεως.

Εἰς ταύτας τὰς Μητροπόλεις προσετίθεντο 8 Ἀρχιεπισκοπαὶ «μεγάλαι» καὶ 5 Ἀρχιεπισκοπαὶ «λιταὶ καὶ ἐλεύθεραι».

Εἶναι προφανὲς ἐκ τούτων ὅτι ἡ ἀναγραφὴ αὕτη τῶν Ἐπισκοπῶν ἀναφέρεται εἰς τὸ παρελθόν, ὑπομιμνήσκουσα τὰς ἀρχαιότερας ἀναγραφάς¹.

Ἐν ἐγγράφῳ τῶν μέσων τοῦ ἰδ' αἰῶνος², περὶ τοῦ ὁποῦ ἔγγραφου περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, ὑπογράφονται οἱ Ἀρχιερεῖς τῶν ἐξῆς Μητροπόλεων τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀντιοχείας:

Ρωμαγύρεως³ καὶ Ἐξαρχος πάσης Ἰβηρίας, Ἀπαμείας, Πομπηίουπόλεως, Ἡλιουπόλεως, Βόστρων, Μοψουεστίας Βηρυτοῦ, Ἐμέσης, Τριπόλεως, Ἐδέσης.

Τὸ ἔγγραφον εἶχεν, ὡς σημειοῦται ἐν τέλει, καὶ «ἑτέρας ὑπογραφὰς συριακοῖς γράμμασιν». Εἰς ταύτας δὲ δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ μητροπολίτου Τύρου.

Αἱ συριστὶ γεγραμμένα ὑπογραφαὶ δὲν θὰ ἦσαν πάντως πολλαί, ἐπομένως τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν περίοδον, εἶχε λίαν περιορισμένον ἀριθμὸν Ἐπισκοπῶν. Ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας μετὰ τῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ χρῆσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ, διέσωζε τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης. Ἄλλ' ἤδη εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ ἰγ' αἰῶνος ὁ ἔξαραβι-

¹ Parthey, Hierocles Synecdemus et Notitia Episcopatum, Berlin 1866, σ. 141-143. Gelzer, Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche, «Byzantinische Zeitschrift» I, 1892, σ. 247 ἔξ. Α. Π. Κεραμέως, «Τακτικὸν ὅπως ἔχουσι τάξεις οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας, ἐπὶ Πατριάρχου Ἀντιοχείας γέγονε τοῦτο», ἐν Παραρτήματι τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. ΙΗ' 1884, σ. 65-67. Symeon Vailhé, Une «Notitia Episcopatum» d'Antioche du X siècle ἐν ταῖς «Echos d'Orient» X, 1907, σ. 90-101. Τοῦ αὐτοῦ: La Notitia Episcopatum d'Antioche du Patriarche Anastase, VIe siècle, Αὐτόθι, X, 1907, σ. 139-145. Τοῦ αὐτοῦ: Les recensions de la Notitia Episcopatum d'Antioche du Patriarche Anastase, Αὐτόθι, σ. 363-368. E. Honigmann, Studien zur Notitia Episcopatum «Byzantinische Zeitschrift» XXV, 1925, σ. 60 ἔξ.

² Fr. Miklosich et Jos. Müller, Acta Patriarchatus Constantinopolitani I, 465.

³ Ὁ Ρωμαγύρεως ἔλαβε τὸν τίτλον ἐκ τῆς συνοικίας (ἀγῆρ) τῶν Ἑλλήνων (ρωμαίων-roumi) τοῦ Νισαμπούρ πρωτευούσης τοῦ Κορασάν. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ἂν κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐποχὴν ὁ Ρωμαγύρεως καὶ «Καθολικός» τιτοφορούμενος ἤδρευεν ἐν τῇ πόλει Νισαμπούρ τῆς Περσίας.

σμὸς καὶ τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ ποιμνίου διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, ὡς δ' ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου προκύπτει ὑπῆρχον καὶ Ἀρχιερεῖς ἀγνοοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ὑπογράφοντες συριστὶ.

Τινὲς τῶν Πατριαρχῶν τῆς περιόδου ταύτης κατ' ὄνομα μόνον εἶναι γνωστοί¹. Ἡδρευνον δὲ ὅτε μὲν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὅτε δὲ ἐν Δαμασκῶ, διότι ἡ πόλις αὕτη ὡς ἔδρα διοικητοῦ εἶχεν ἀποβῆ ἢ σπουδαιότερα πόλις τῆς Συρίας. Τῷ 1260 καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Μογγόλων ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, ἀλλ' ἀνέκτησε καὶ πάλιν τὴν δύναμιν καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ἐπὶ φραγκοκρατίας Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἀρσενίου, οἱ Ἐπίσκοποι τοῦ Πατριαρχείου διηρέθησαν κατὰ τὴν ἀνάδειξιν διαδόχου αὐτοῦ. Οἱ μὲν τῆς Κιλικίας ὑπεστήριζον τὴν ὑποψηφίότητα τοῦ Διονυσίου Πομπηίουπόλεως, οἱ δὲ τῆς Συρίας τὴν τοῦ Κυρίλλου Τύρου. Ἐξελέγη δὲ οὗτος ὑπὸ τὸ ὄνομα Κύριλλος β' (περὶ τὰ 1285/90 - 1308), ὅστις ἦτο «ἀνὴρ εὐλαβῆς καὶ ἡσυχίας φίλος καὶ πλήρης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως» κατὰ τὸν Παχυμέρη², πληροφοροῦντα ὅτι μετέβη ὁ Κύριλλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἔδει πάντως τὸ κῦρος ἐκεῖ νὰ λάβῃ «ἐκ μεταθέσεως» προβιβασθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Πατριάρχου. Καὶ τότε μὲν δὲν ἀνεγνωρίσθη πιθανῶς, ἔνεκα τῆς διεκδικήσεως τοῦ ἀξιώματος ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, ἀλλὰ μετὰ ὀκτῶ ἔτη ἀνεγνωρίσθη, ὑπεσχέθη δὲ «μὴ κατὰ τι Ἀρμενίους συνερχεσθαι ἐν τῇ ἐκείνων διάγοντα, ἐπεὶ τὰ κατὰ Συρίαν ἠφάνιστο». Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων φράσεων τοῦ χρονογράφου ἐπιμαρτυρεῖται ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μαμλούκων ἐν Συρίᾳ οἱ ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι Ἀντιοχείας ἠναγκάζοντο νὰ διαμένωσιν ἐν Κιλικίᾳ, ἔνθα διέμενον καὶ οἱ Ἀρμένιοι καὶ νὰ ἔχωσιν ἐπικοινωνίαν τινὰ μετὰ τῶν Ἀρμενίων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένη κατηγορία περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας αὐτῶν μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἦν ἔδωκεν ὁ Ἀντιοχείας Κύριλλος.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ χρονογράφου πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Κύριλλος διέμεινεν ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῇ τῶν Ὁδηγῶν καὶ ὅτι ἔκτοτε, μὴ ἀπομακρυνθεὶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διώκει ἐκεῖθεν τὸ Πατριαρχεῖον, «κάνταυθα τὸ βιοῦν ἀπῆντηλεσεν»³.

¹ Τὰ ὀνόματα Πατριαρχῶν τινων ἐγένοντο γνωστά ἐκ διαφορῶν κειμένων σχετικῶν πρὸς τὴν μετᾶθεσιν Ἐπισκόπων, Πρβλ. I. Συκουτρῆ, Συνοδικὸς Τόμος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Γ' «Ἐπετηρὶς τῆς Ἐταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν» Θ', σ. 200. C. Karalevskij, Antioche, ἐν Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique, III, 629 ἔξ.

² Γεωργίου Παχυμέρη, Ἱστορία Β' 123 Ἔκδ. Βόννης. Δυσνόητος ἢ περὶ Διονυσίου ἔκφρασις τοῦ Παχυμέρη Β, 56 «τοῦ Διονυσίου κραδαينوμένου φθάνει προκλιθεὶς ὑπὲρ ἐκεῖνον ὁ Κύριλλος». Πάντως δὲν πρόκειται περὶ ἀσθενείας τοῦ Διονυσίου, διότι οὗτος βραδύτερον ἐγένετο Πατριάρχης.

³ Γεωργίου Παχυμέρη, Ἱστορία Β', 56. 122 ἔξ. Πρβλ. Le Quien, Oriens Christianus II, 765. P. Ouspensky, Χριστιανικὴ Ἀνατολή. Συρία. Ἐν Κιέβφ 1874, σ. 86 (ρωσιστὶ).

Πότε ὅμως ἀπέθανεν ὁ Κύριλλος δὲν εἶναι γνῶστόν. Ὁ αὐτὸς χρονόγραφος, διηγούμενος τὰ κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου β' (1276-1316)¹ παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τούτου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἔτει 1308, ὁ Πατριαρχικός θρόνος Ἀντιοχείας ἐχίρουνεν. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθανάσιος α' (1289-93, 1304-10) κατέλαβε τὰς εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀνηκούσας Μονάς, τὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ κατὰ τὸν Ἀνάπλου καὶ τὴν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Εὐεργέτου Χριστοῦ. Ὡσαύτως κατέλαβε καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον Ἀντιοχείας ἀνήκουσαν Μονὴν τῶν Ὁδηγῶν «αὐτὸς ἐπιστάς, αὐτὸς καινουργήσας καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ ἰδίου ὀνόματος, τότε χηρευούσης ποιμένος τῆς Ἀντιοχείας»². Ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Παχυμέρη προκύπτει ὅτι ἡ χηρεία αὕτη συνέπεσε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1308, ὅτε προφανῶς εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὁ Ἀντιοχείας Κύριλλος β'. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐπομένου ἔτους διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀπὸ Πομπηίουπόλεως Διονύσιος α' (1309-1316), περὶ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι τι γνῶστόν ἢ μόνον τοῦτο ὅτι ἡ ἀρχιερατεία αὐτοῦ παρετάθη μέχρι τοῦ 1316 καὶ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐχίρουνε καὶ πάλιν ὁ θρόνος ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη. Ὡς διάδοχος αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Κύριλλος γ' (1316), πρὸς δὲν προφανῶς ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ιγ' Γλυκὺς (1316-20), ἐκλεγείς τῇ 12^ῃ Μαΐου 1316, ἀποστέλλων τὰ εἰρηνικά γράμματα ἔλεγεν, ὅτι ἀνέλαβε τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα μετὰ βραχυχρόνιον χηρείαν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ θρόνος Ἀντιοχείας ἐστερεῖτο «πρὸ καιροῦ ἀρχιερέως καὶ πατριάρχου». Ἀνήγγελλε δὲ ὁ Ἰωάννης Γλυκὺς εἰς τὸν Ἀντιοχείας Πατριάρχην ὅτι ὁ Βασιλεὺς, ἦτο δὲ οὗτος ὁ Ἀνδρόνικος β' Παλαιολόγος (1282-1328), προσεκάλει αὐτὸν διὰ γραμμάτων ὅπως μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης παρεκάλει τὸν Ἀντιοχείας ὅπως δεχθῆ τὴν πρόσκλησιν ταύτην καὶ ὅπως μὴ βραδύνη ἵνα ἐπικοινωνήσῃ προσωπικῶς μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Βασιλέως³. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως ἂν ἠδυνήθη ὁ Ἀντιοχείας νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν πόθον τοῦτον τοῦ Βασιλέως καὶ Πατριάρχου Ἰωάννου καὶ νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς προσκλήσεως (1316) φαίνεται ὅτι ἐτελεύτησε τὸν βίον. Ἀναφέρονται μετ' αὐτὸν Πατριάρχαι ὁ Διονύσιος β' ὁ ἀπὸ Μοψουεστίας ὁ «Λαμπρὸς» ἐπονομαζόμενος, καὶ ὁ ἀπὸ Τύρου Σωφρόνιος, ἄνευ καθορισμοῦ τῶν ἐτῶν τῆς ἀρχιερατείας αὐτῶν⁴, μετὰ τούτους δὲ ὁ Ἰγνατίος β' (κατὰ τὰ ἔτη 1341-1366).

¹ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1935, σ. 564 ἐξ.

² Γεωργίου Παχυμέρη, Ἱστορία Β', 579 ἐξ.

³ Miklosich et Müller, Acta Patriarchatus Constantinopolitani, I, 2-3. Πατρ. Μιγε ἑλλ. 152, 1085-87.

⁴ Le Quien, Oriens Christianus II, 765-6. P. Ouspensky, Ἐνθ' ἀν. σ. 86-87.

Τοῦ τελευταίου τούτου Πατριάρχου ἀντιπρόσωπος παρέστη ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὰ ἀπασχολοῦντα τότε τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς ζητήματα, ἅτινα ἔσχον ἀπήχησιν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας. Προῦκειτο περὶ τῶν Ἡσυχαστικῶν ἐρίδων, ἃς προὐκάλεσεν ὁ ἐκ Καλαβρίας Βαρλαάμ ἐναντίον τῶν Μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Τούτων ὑπέρμαχος παρέστη εἰς μέσον ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς¹. Τῇ 11^η Ἰουλίου 1341 ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας συνήλθε Σύνοδος², ἣτις κατεδίκασε τὸν Βαρλαάμ. ἀπελθόντα εἰς τὴν Δύσιν. Τῆς Συνόδου ταύτης μετέσχε καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰγνατίου³. Τὸν Βαρλαάμ ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἡσυχαστῶν ἀντικατέστησεν ὁ Γρηγόριος Ἀκίνδυνος, μικρὸν δὲ μετὰ τὴν Σύνοδον ἀποθανὼν ὁ Βασιλεὺς Ἀνδρόνικος γ' Παλαιολόγος, κατέλιπε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀνήλικον διάδοχον αὐτοῦ Ἰωάννην ε' Παλαιολόγον (1341 - 1391) οὗτινος κηδεμὼν ὑπῆρξεν ὁ καταλαβὼν ὕστερον τὸν βασιλικὸν θρόνον Ἰωάννης ζ' Καντακουζηνός (1341 - 1355). Δευτέρα Σύνοδος, κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1341 συνελθούσα, ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ Παλαμᾶ, καταδικάσασα τὸν Ἀκίνδυνον⁴, ἀλλὰ μεγάλη προὐκλήθη διαίρεσις, τῶν μὲν συντασσομένων μετὰ τοῦ Παλαμᾶ, τῶν δὲ μετὰ τοῦ Ἀκινδύνου. Δυστυχῶς ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ιδ' Καλέκας (1334 - 1347) μετὰ τῆς Βασιλομήτορος Ἄννης, ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τὸν Ἰωάννην Καντακουζηνόν, ὑποστηρίζοντα τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν, συνετάχθη πρὸς τὸν Γρηγόριον Ἀκίνδυνον, ὃν καὶ ἐχειροτόνησεν εἰς Διάκονον, καταδιώξας καὶ ἐγκαθεύξας τὸν Παλαμᾶν, ὡς δῆθεν αἴτιον τῆς ἀνωμαλίας καὶ διαίρεσεως. Ταυτοχρόνως δὲ ἀνέθηκεν εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Ἰγνατίον, μετακληθέντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα συγγράψῃ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ, ὅπερ καὶ ἔπραξεν ὁ Ἰγνατίος,

¹ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (1296-1360), Πετρούπολις - Ἀλεξάνδρεια, 1911. Πρβλ. αὐτόθι τὴν βιβλιογραφίαν περὶ τῶν Ἡσυχαστικῶν ἐρίδων καὶ M. Jugie, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, tom. II, Parisiis 1933, σ. 48 ἐξ.

² Πατρ. Migne ἑλλ. 151, 679, 152, 1241-1253. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Τόμος Ἀγάτης, Ἐν Ἰασίῳ 1699, Προλεγόμενα σ. 40 ἐξ. Miklosich et Müller, *Acta I*, 202-216. Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Ἐνθ' ἄν. σ. 82·87. Θεμιστοκλέους Χ. Σταύρου, Αἰ περὶ τῶν Ἡσυχαστικῶν τῆς ἰδ' ἑκατονταετηρίδος καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἐριδες. Ἐν Λειψίᾳ 1905, σ. 62 ἐξ. J. Bois, *Le Synode Hesychaste de 1341*, ἐν «Echos d'Orient» VI, 1903, σ. 58 - 60.

³ Ὁ Ἰωάννης Κυπαρισσιώτης, Παλαμικῶν παραβάσεων λόγος δ' Πατρ. Migne ἑλλ. 152, 709, σημειοῖ ὅτι τὰ σχετικὰ ὑπομνήματα τῆς καταδίκης τοῦ Παλαμᾶ ἔφερον καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ «Θεοπόλεως Ἀντιοχείας», ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι παρέστη προσωπικῶς εἰς τὴν Σύνοδον ὁ Ἀντιοχείας. Ὁ αὐτὸς Κυπαρισσιώτης (Λόγ. δ' Πατρ. Migne 152, 736) ἀναφέρει θαυμαστόν τινα ἐπὶ σοφία καὶ ἀρετῇ Ἰγνατίον καταδικθέντα ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ πάντως δὲν ἔννοεῖ τὸν Ἀντιοχείας Ἰγνατίον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀναγραφόμενων λεπτομερειῶν.

⁴ Πατρ. Migne ἑλλ. 151, 601, 152, 1274-1284. Miklosich et Müller, *Acta*, 1, 243 ἐξ.

ὁ δὲ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψε πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὅτι δῆθεν ὁ Παλαμᾶς ἦτο κακόδοξος¹. Ὁ Ἰγνάτιος τῷ 1344 ἐξέδωκεν ἔγγραφον καὶ κατὰ τοῦ Ἰσιδώρου Μονεμβασίας ὡς ὁπαδοῦ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ². Τῷ ἐπομένῳ ἔτει 1345 συνεκλήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος κατὰ τοῦ Παλαμᾶ, συνέταξε δὲ τὸ κατ' αὐτοῦ κατηγορητήριον ὁ Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος. Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Παλαμᾶν, ἐγκαθειρχθέντα καὶ αὐθις.

Ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ὁ Ἰσιδωρος ἐγένετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1347 - 1349) καί, ὡς ἦτο ἀκόλουθον, ὑπεστήριξε τὴν ὀρθοδοξίαν τοῦ Παλαμᾶ, χειροτονηθέντος Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης³.

Δυστυχῶς νέος ἀντίπαλος παρουσιάσθη τοῦ ἁγίου Ἰεράρχου, ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς, καθ' οὗ ὁ μετὰ τὸν Ἰσιδωρον ἐκλεγείς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κάλλιστος α' (1350 - 51, 1355 - 63) μετῆλθεν αὐστηρὰ μέτρα, συνεκάλεσε δὲ τῷ 1351 Σύνοδον ἐν Βλαχέρναις, ἣτις, μετὰ λεπτομερῆ ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, ἀνεκήρυξε μὲν τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν «ἀσφαλέστατον τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ συναγωνιστὴν καὶ βοηθόν»⁴ καθήρσε δὲ τοὺς μητροπολίτας Ἐφέσου καὶ Γάνου ὡς ὁμόφρονες τοῦ Βαρλαάμ καὶ τοῦ Ἀκινδύνου, καὶ συνεχώρησε τὸν Γρηγοράν, αἰτήσαντα συγγνώμην⁵.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας μητροπολίτης Τύρου ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενος συνέπραττε μετὰ τοῦ Γρηγορά, καὶ μέχρι τέλους δὲν συνεφώνησε πρὸς τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς ἀθώωσης τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ⁶. Ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος ἀνήγγειλε τὰ γεγονότα

¹ Miklosich et Müller, Acta I, 238 ἐξ. Ὑπάρχει τῆς γραφῆς τοῦ Ἰγνατίου ἀνέκδοτος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν «Ὅτι... τὸ τοῦ Ἀντιοχείας κατὰ τοῦ Παλαμᾶ, γράμμα ψεῦδός ἐστιν αὐτόχρημα καὶ τῷ συνοδικῷ καὶ ἀγιορειτικῷ τόμῳ διὰ πάντων ἀντίθετον». Πρβλ. Πατρ. Migne ἑλλ. 150, 832. M. Jugie, Theologia dogmatica christianorum, orientalem, t. I Parisiis 1926, σ. 438. II, 66. 131.

² S. Allatii, De libris et rebus ecclesiasticis graecorum, Parisiis, 1646, σ. 188-9. Παρὰ Miklosich et Müller, Acta, II, 287-294 ἡ διαθήκη τοῦ Ἰσιδώρου Βουχηρᾶ Μονεμβασίας, ἐν ἧ διηγείται τὰ καθ' ἑαυτὸν. Ὁ Ἰσιδωρος ἦτο Θεσσαλονικεὺς τὴν πατρίδα, ἐμόνασε δὲ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει. Μνείαν τοῦ Ἰσιδώρου ἐπαινετικὴν ποιεῖται ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννου Καλέκα λόγῳ αὐτοῦ. Τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα παρατίθεται καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά ἐκδ. Βόννης Annotationes, σ. 1285-6.

³ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, Ἱστορία Γ, 26 ἐξ. ἐκδ. Βόννης. Πρβλ. Ἰωάννου Κυπαρισσιώτου, Παλαμικῶν παραβάσεων, Λόγος Α, Πατρ. Migne ἑλλ. 152, 617. Λόγος Δ' Ἀπόθι, σ. 737.

⁴ Miklosich et Müller, Acta, I, 254,

⁵ Mansi, Sacrorum Consiliorum nova et amplissima Collectio, XXVI, 127-198. Πατρ. Migne 151, 651 Miklosich et Müller, Acta, I, 243 ἐξ. Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Ἐνθ' ἀν. σ. 134. ἐξ.

⁶ Νικηφόρου Γρηγορά, Ἱστορία, σ. 893. 911. 1012.

ταῦτα καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας δι' ἰδιαιτέρου Συνοδικοῦ γραμματος καὶ πρὸς τοὺς μητροπολίτας τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας διὰ κοινοῦ Συνοδικοῦ ὁσαύτως γραμματος¹. Ἐκ τῶν γραμμάτων τούτων μανθάνομεν ὅτι καὶ ὁ μητροπολίτης Τύρου ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενος καὶ ἐν τῇ Μονῇ Ὀδηγῶν διαμένων, διίστατο πρὸς τὸν Πατριάρχην Κάλλιστον, συμπαθῶν καὶ κοινωνῶν πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Βαβλαάμ. Ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, ὁ Κάλλιστος ἀπέφευγε νὰ δικάσῃ καὶ καταδικάσῃ αὐτόν, ὅθεν ἐζήτηε παρὰ τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου, ὅπως ἀποφανθῶσι περὶ τοῦ ζητήματος καὶ γράψωσι σχετικῶς πρὸς τὸν Τύρου, «τὰ αὐτὰ δὲ (πρὸς τοὺς Βαβλααμίτας) εὐρίσκεται ποιῶν ὁ μητροπολίτης Τύρου, διίστάμενος τῆς ἡμῶν Μετριότητος κοινωνῶν δὲ καὶ προσιθέμενος τοῖς δυσσεβέσι τούτοις, ὅπερ ταραττεῖ μέγιστα αὐτὴν τε καὶ τὴν περὶ αὐτὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν Σύνοδον, οὗ χάριν καὶ ἔγραψεν ἡ Μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς περὶ τούτου τῷ Ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῳ Ἀντιοχείας, γράφει δὲ ἤδη καὶ πρὸς τὴν Ἱερότητα ἡμῶν, ὡς ἂν ἀναλαβόντες καὶ ἡμεῖς ζῆλον πνευματικὸν γράψῃτε κοινῶς μετὰ τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου ἡμῶν πρὸς τὴν ἡμῶν Μετριότητα καὶ τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν Σύνοδον, ὅπως ἔχητε γνώμης εἰς τοῦτο, ἵνα γνῶμεν, εἰ ἄπερ λέγει ὁ Τύρου, ἀληθῆ εἰσιν, εἴτε καὶ μή. Γένοιτο δὲ καὶ ἡ ὑμετέρα γραφὴ πρὸς αὐτόν καὶ οὕτω τοῦ πράγματος προχωρήσαντος, καθὼς καὶ ὁ τοῦ δικαίου λόγος ἀπαιτεῖ, ἐπικρατήσῃ πάντοθεν ὁμόνοια καὶ εἰρήνη εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. Γενέσθω τοίνυν οὕτως ἀμεταθέτως, καθὼς παραδηλοῖ ὑμῖν ἡ Μετριότης ἡμῶν, πεμφθησομένων γραμμάτων πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς ἡμῶν Ἱερότητος»².

Αἱ τελευταῖαι φράσεις μαρτυροῦσι δυσπιστίαν τινὰ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας ὡς πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα. Ὅντως δὲ ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος δὲν ἔλαβεν ἀπάντησιν εἰς τ' ἀνωτέρω, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐτέρων γραμμάτων αὐτοῦ σχετικῶν πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ὀδηγῶν.

Ἡ Μονὴ αὕτη, ὡς εἶδομεν, ἀνῆκεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, τὸ ὁποῖον εἰς προγενεστέρους χρόνους εἶχε τὴν Μονὴν Ἀκοιμήτων. Εἰς τὴν Μονὴν Ὀδηγῶν ἀπέστελλεν ὁ Ἀντιοχείας ἡγούμενος, ἐν αὐτῇ δὲ διέμενον ὁσάκις μετέβαιναν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Κάλλιστος ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀντιοχείας ὅτι ἱερομόναχος τις Γεννάδιος, τῇ ἐγκρίσει αὐτοῦ, τοῦ Ἀντιοχείας, ἐγγραφεὶς εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς καὶ καταβαλὼν διακόσια ὑπέρπετρα (χρυσᾶ νομίσματα) παρέλαβε τὰ παραχωρηθέντα εἰς αὐτὸν δύο «ἀδελφάτα» καὶ δύο κελλίαι, ἅτινα ἰδίαις δαπάναις καὶ ἀνεκαίνισεν. Ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς ἐξειδιώχθη τῆς Μονῆς καὶ ἐστερήθη τῶν δύο «ἀδελφάτων» καὶ τῶν κελτίων, τυχῶν δὲ συμπαθείας ἐγένετο πάλιν δεκτός, ἀναλαβὼν ὅμως μόνον τὰ «ἀδελ-

¹ Πατρ. Migne, 152, 1358-1360. Miklosich et Müller, Acta, I, 407-409. 410-411.

² Miklosich et Müller, Acta, I, 408-409.

φάτα» οὐχι δὲ καὶ τὰ κελλία, διότι ἐν τῷ μεταξύ κατελήφθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων Ἰωάννου Ἀμπαρι, διὰ διαταγῆς τοῦ Βασιλέως. Προσφυγὼν εἰς αὐτὸν ὁ Γεννάδιος προϋτράπη νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, αὕτη δὲ συνελθοῦσα καὶ ἰδοῦσα τὴν εἰς χεῖρας τοῦ Γενναδίου συμφωνίαν, ὑπογεγραμμένην καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ δικαίου τοῦ Γενναδίου καὶ κατὰ τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων Ἰωάννου Ἀμπαρι¹. Βραδύτερον ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος ἔγραψε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας ἑκτενὲς γράμμα σχετικὸν πάλιν πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ὁδηγῶν. Ἐν ἀρχῇ παραπονεῖται ὁ Κάλλιστος ὅτι πολλάκις μὲν ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀντιοχείας περὶ ἔκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ δὲν ἔτυχεν ἀπαντήσεως. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Μονῆς τῶν Ὁδηγῶν λέγει ὅτι αὕτη παρεχωρήθη μὲν εἰς τοὺς Πατριάρχας Ἀντιοχείας, ὡς ἔτεροι Μοναὶ εἰς τοὺς Πατριάρχας Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὅπως διαμένουσιν ἐν αὐτῇ μοναχοὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ ὅπως χρησιμεύῃ ὡς διαμονὴ τοῦ Πατριάρχου, ὅσάκις οὗτος μετέβαινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἔστειροτο παντὸς δικαιώματος ἐποπτείας ἐπ' αὐτῆς καὶ δὲν ἐδικαιούτο νὰ παρεμβαίῃ ἐν περιπτώσεσιν ἀταξιῶν τῶν ἐν αὐτῇ ἑνασκουμένων. Καίτοι δὲ τοιαῦται ἀταξίαι πρὸ πολλοῦ ἤδη συνέβαινον ἐν τῇ Μονῇ, ὀφειλόμενα εἰς τὸν ἡγούμενον Ἀνανίαν, ἀνεπιὸν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μητροπολίτου Τύρου καὶ τοὺς συντρόφους αὐτοῦ, ὅμως ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἀντιοχείας ὑπέμεινεν. Ἄλλ' ἤδη μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀνηθίκου ζωῆς τοῦ ἡγουμένου Ἀνανίου ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος ἠναγκάσθη νὰ ἐκβάλῃ αὐτὸν τῆς Μονῆς καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ ἐν αὐτῇ ἡγούμενον, ἄνδρα τίμιον καὶ εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετον, ἐγκρίσει τοῦ Βασιλέως. Ταῦτ' ἀναγγέλλων ὁ Κάλλιστος, προσέθετεν ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς Μονῆς δικαιώματα τοῦ Ἀντιοχείας παρέμενον ἀκέραια².

Τὰ ἔκκλησιαστικὰ ζητήματα περὶ ὧν εἶχεν ἐπιστεῖλει πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κάλλιστος, ἀνεφέροντο, ὡς εἶδομεν, εἰς τὰς ἡσυχαστικὰς ἔριδας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὴν περαιτέρω ἔναντι αὐτῶν στάσιν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας. Περὶ τὸ 1352 εἶχε παρουσιασθῆ ζήτημά τι τοῦ τότε μητροπολίτου Καισαρείας Βασιλείου τοῦ Καρανηνοῦ, κατηγορουμένου μὲν διὰ κανονικὰ παραπτώματα, ἀλλ' ἀρνηθέντος νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὸ Συνδικὸν Δικαστήριον, καταφυγόντος δὲ πρὸς τὸν Βασιλέα Ἰωάννην ε' Παλαιολόγον. Οὗτος διέταξε τὸν Πατριάρχην Κάλλιστον, ἵνα συγκαλέσῃ Σύνοδον ἐν Νικαίᾳ, ἐν ἑλλείψει δὲ τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ Ἐπισκόπων,

¹ Miklosich et Müller, Acta, I, 340-342.

² Miklosich et Müller, Acta, I, 343-346.

προσκαλέσῃ καὶ τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Ἰγνάτιον μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Ἐπισκόπων. Ὁ Ἀντιοχείας μετέβη εἰς Νίκαιαν, σφίζεται δὲ ἡ ἀπόφανσις αὐτοῦ, καταδικαστικὴ κατὰ τοῦ Καισαρείας ὑποβληθέντος εἰς παντελεῆ καθαιρέσειν¹. Ὡσαύτως ὁ Ἰγνάτιος μετέβη εἰς Κύπρον ἐκεῖ δέ, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Κυπρίου χρονογράφου Λεοντίου Μαχαιρᾶ, καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ, κατεσκευάσθη Σταυρός, εἰς ὃν ἐναπετέθησαν μέρος τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ ἅγια λείψανα, ἵνα χρησιμοποιηθῆται κατὰ τὰς ἱεράς λιτανείας ἐν περιπτώσει θεομηνίας τίνος². Πιθανῶς εἰς Κύπρον μετέβη ὁ Ἰγνάτιος πρὸ τοῦ 1359, ἀπέθανε δὲ τῷ 1365/6 μακρὰν τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ὃν κατέλαβεν ὁ Δαμασκοῦ Παχώμιος (1365/6-68 τὸ α'. Αὐγούστος 1375-77 τὸ β'. Ἀπρίλιος 1378-19 Δεκεμβρίου 1386 τὸ γ') παραμεινάς ἐν αὐτῷ τὸ α' μέχρι τοῦ 1368. Τὰ κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένα³. Ὑπάρχει ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου, γραφεῖσα, πιθανῶς, κατὰ τὸ ἔτος 1365 πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου⁴. Ἐξ αὐτῆς πληροφορούμεθα ὅτι ἀνὰ τὴν Συρίαν διεδόθη πλαστὴ τις ἐπιστολὴ τοῦ Καλλίστου, ἐν ἣ ἔλέγετο ὅτι οὗτος δὲν ἀναγνωρίζει τὸν Παχώμιον, ἀλλ' ἔχει αὐτὸν καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ ἀφωρισμένους. Ὁ Κάλλιστος διεκλήρωσεν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἦτο πλαστὴ⁵. Οὐχ ἦττον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἀνεγνώριζεν εἰσέτι ἐπισημῶς τὸν Παχώμιον, διότι προφανῶς ὑπῆρχεν ἀνωμαλία τις ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ. Οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου, ὁ Καθολικὸς Ρωμαγύρεως Γερμανός, ὁ Ἡλιουπόλεως Σωφρόνιος, ὁ Βόστρων Ἀρσένιος, ὁ

¹ Miklosich et Müller, Acta, I, 322-323. Πατρ. Migne ἑλλ. 152, 1325.

² Κ. Σάββα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Β' 90. Πρβλ. John Hackett, Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, μετάφρασις καὶ συμπλήρωσις Χαρ. Παλαιωάννου, Ἐν Ἀθήναις 1923-1932, Β, 298-9.

³ Ἐνδείξεις τινὰς παρέχει Κατάλογος τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας συνταχθεὶς τῷ 1404 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Β' καὶ συμπεριληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκ Χαλεπίου Παύλου Ἀρχιδιακόνου καὶ υἱοῦ τοῦ Ἀντιοχείας Μακαρίου (1647-1672) ἐν τῷ συγγράμματι: Ὁδοιπορία τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου εἰς Ρωσίαν μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀρχιδιακόνου Παύλου τοῦ ἐκ Χαλεπίου, μετάφρασις εἰς τὴν Ρωσικὴν ὑπὸ G. Mourgos. Ἐν Μόσχῃ 1900, τ. Ε' σ. 185. Ὁ αὐτὸς Γεώργιος Μοῦρκος τὸ σχετικὸν μέρος τῆς Ὁδοιπορίας ἐδημοσίευσεν καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ταῖς «Ἀνακοινώσεσι τῆς Αυτοκρατορικῆς Ὁρθοδόξου Παλαιστίνου Ἐταιρείας» τεύχος Δεκεμβρίου 1896 Ἐν Πετροπόλει 1897 σ. 641 ἐξ. μετὰ προσθηκῶν τοῦ ἐκ Χαλεπίου Ἀρχιδιακόνου Παύλου. Εἰς τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἀπόσπασμα παραπέμπομεν ἐφεξῆς: Παύλου Ἀρχιδιακόνου περὶ τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας. Πρβλ. σχετικὰς παρατηρήσεις C. Karalevskij, Ἐνθ' ἄν. σ. 630.

⁴ Περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἐπιστολῆς ἴδε B. Vandenhoff, Die Uebertragung des griechischen Patriarchats von Antiochien nach Damascus im 14 Jahrhundert, ἐν τῷ περιοδ. «Theologie und Glaube» Zeitschrift für den Katholischen Klerus, Jahrgang 3, 1911, σ. 379.

⁵ Miklosich et Müller, Acta, I, 415-416.

Μοψουεστίας Σωφρόνιος, ὁ Βηρουτοῦ Παῦλος, ὁ Ἐμέσης Συμεών, ὁ Τριπόλεως Μελέτιος, ὁ Ἐδέσης Εὐθύμιος καὶ ἄλλοι, οἵτινες ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν εἶχον ὑπογράψει συριστί, συνελθόντες ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Παχώμιου, ἀπηύθυναν ἔγγραφον πρὸς τὸν διαδεχθέντα τὸν Κάλιστον Πατριάρχην Φιλόθεον (1354-55, 1364-76). Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἐγνώριζον πρὸς τὸν Πατριάρχην ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου («τοῦ μακαρίτου ἐκείνου Πατριάρχου ἡμῶν κῦρ Ἰγνατίου, τὸ κοινὸν ἀποδόντος χρέος»), κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἔκπαιλαι συνήθειαν καὶ κανονικὴν παράδοσιν, συνελθοῦσα ἢ Σύνοδος τῶν Ἀρχιερέων ἐξελέξατο «Πατριάρχην Θεουπόλεως τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς» τὸν τέως μητροπολίτην Δαμασκοῦ Παχώμιον. Ἀνεκοίνωσαν δὲ τὴν ἐκλογὴν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως δια τοῦ Καθολικοῦ Ρωμαγύρεως Γερμανοῦ, συναποστειλάντες καὶ ὁμολογίαν πίστεως. Ἔμαθον δὲ ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη μετ' ἀγάπης τὸν Γερμανόν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ὁδηγῶν διαμένων μητροπολίτης Τύρου Ἀρσένιος διέδωκεν ὅτι ἀνθ' ἑνὸς τρεῖς ταυτοχρόνως ἐξελέγησαν Πατριάρχαι Ἀντιοχείας, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως ὁ Θεόδωρος Πεπλεγμένος πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Οἱ Ἀρχιερεῖς ἐβεβαίωσαν τότε, βεβαιουσί δὲ καὶ πάλιν ὅτι εἰς μόνος καὶ κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν ἐξελέγη Πατριάρχης, ὁ Παχώμιος. Παρεκαλεῖτο λοιπὸν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Παχώμιον καὶ ν' ἀναγράψῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τοῖς Διπτύχοις. Ἐστάλη δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν κοιμιστῆς τοῦ ἀνωτέρω γράμματος ὁ Ἀπαμείας Νήφων μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωσήφ, ἵνα καὶ προσωπικῶς βεβαιώσῃ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην περὶ τῆς κανονικότητος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Παχώμιου. Ὁ Ἀπαμείας Νήφων διωρίζετο καὶ προϊστάμενος τῆς Μονῆς τῶν Ὁδηγῶν ἀντὶ τοῦ Τύρου Ἀρσενίου, ἀνακαλουμένου, «τὸν γὰρ ἱερώτατον μητροπολίτην καὶ πρωτόθρονον Τύρου κῦρ Ἀρσένιον καὶ ὑπέρτιμον παρεδηλώσαμεν ὅπως καταλάβῃ τὰ πρὸς ἡμᾶς ἐν συντόμῳ, εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ἐπιστασίαν τῆς ἑαυτοῦ ποίμνης καὶ ὅτι χρήσομεν αὐτοῦ ἀναγκαίως»¹. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπήνητησε τῷ 1361 πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Παχώμιον, ὅτι καὶ πρότερον ἀνεγνώριζεν αὐτὸν ὡς Πατριάρχην καὶ νῦν δὲ δηλοῖ ὅτι ἀναγνωρίζει αὐτὸν ὡς τοιοῦτον ἐφ' ὅσον ἡ Σύνοδος στέργει αὐτὸν «ἡμεῖς οὖν καὶ πρότερον Πατριάρχην σὲ εἵχομεν Ἀντιοχείας καὶ νῦν πάλιν, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ἡ αὐτόθι Σύνοδος τῶν Ἀρχιερέων στέργει σε Πατριάρχην στέργομεν τοῦτο καὶ ἡμεῖς καὶ ἔχομεν σε ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν καὶ ἤδη καθὼς ὀρθῶς καὶ γράφομέν σοι τὰ περὶ τούτου ἵνα γνωρίσῃς». Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος παρεκάλει τὸν Ἀντιοχείας ὅπως διορθώσῃ ἅτοπὰ τινα συμβαίνοντα ἐκ μέρους τῶν Ἀρχιερέων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας

¹ Πατρ. Migne ἑλλ. 152, 1396-8. Miklosich et Müller, Acta I, 463-5.

εἰσπηδόντων εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐνεργούντων παρ' ἐνορίαν πράξεις. Εἰδικῶς ἀναφέρει τὸν Τύρου, ὅστις περιήρχετο τὰς Ἐπαρχίας ἐκεῖνας καὶ ἱερούργει καὶ ἐχειροτόνει καὶ συνήγει χρέηματα καὶ ἔπρατε πᾶσαν παρανομίαν. Ἦτο ἀνάγκη ὅπως δικάσῃ αὐτὸν ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἄλλως ἔζητει ὁ Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἄδειαν ἵνα δικάσῃ αὐτόν. Ὁ δὲ Γερμανιπόλεως κατέλαβε τὰς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀνηκούσας Ἐπισκοπὰς Ἀτταλείας καὶ Σιλαίου, τῇ ὑποστηρίξει τοῦ ἐκεῖ εὗρισκομένου τούρκου Ἐμίρου. Παρεκάλει λοιπὸν ὁ Φιλόθεος νὰ τιμωρηθῇ αὐστηρῶς ὁ εἰρημένος μητροπολίτης καὶ δὴ δι' ἀφορισμοῦ, ὅπως ἀποστῇ τῆς παρανομίας. Ἐν τέλει σημειοῖ ὁ Φιλόθεος ὅτι ἡ περιφημος Μονὴ τῶν Ὁδηγῶν, ὡς καὶ προσωπικῶς ἀντελήφθη ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἦτο ἐγκαταλελειμμένη, ἐφθάρη ὡς ἔγραψεν ὁ Φιλόθεος «καὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς» διότι τὸ μὲν Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας δὲν ἐπεμελείτο αὐτῆς, τὸ δὲ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπεμβῇ¹.

Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Παχώμιος εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλ' εὗρισκεν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους Ἱεραρχῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου, πρωτοστατούντος τοῦ Τύρου. Ἡ ἀντίδρασις δὲ ἀπέληξεν εἰς τὴν παῦσιν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1368, ὅτε ἐξελέγη νέος Πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Μιχαὴλ α' (1368 - 17 Αὐγούστου 1375)². Πρὸς αὐτὸν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης τῷ 1370 (σὺχὶ τῷ 1360)³ ἔγραψεν ἐπιστολὴν σχετικὴν πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ὁδηγῶν. Ὁ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἀποσταλὴς προϊστάμενος τῆς Μονῆς ταύτης Ἐπίσκοπος Ἀπαμείας Μᾶρκος ἐπολιτεύθη κάκιστα, περιφρονήσας καὶ Πατριάρχας Ἀντιοχείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν, τοῦτου δὲ ἕνεκα καθηρέθη ὑπὸ τῆς περὶ τὸν Ἀντιοχείας Πατριάρχην Συνόδου καὶ ἠπειλήθη ν' ἀφορισθῇ ἂν μὴ ἀπεμακρύνετο ἀμέσως ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Συρίαν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀνεκοινώθη εἰς αὐτὸν δι' Ἀρχιερέων ἀπεσταλμένων ἐξ Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ὁ Ἀπαμείας περιεφρόνησε καὶ αὐτούς, ἐσκόπει δὲ νὰ μεταβῇ μὲν εἰς Ἀντιόχειαν καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πάλιν ὡς προϊστάμενος τῆς Μονῆς τῶν Ὁδη-

¹ Πατρ. Migne ἑλλ. 152, 1365-1366, Miklosich et Müller, Acta, 412-413.

² Παύλου Ἀρχιεπισκόπου, Περὶ τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας σ. 655. Ὁ Πατριαρχικός θρόνος Ἀντιοχείας ἐχόρευε προφανῶς κατὰ τὸ ἔτος 1367 ὅτε ὁ Πάπας Ρώμης Οὐρβανὸς Ε' προσκαλέσας τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς εἰς ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἐμνημόνευσε Πατριάρχην Ἀντιοχείας, καὶ κατὰ τὸ 1368 ὅτε ὁ Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεος συγκαλέσας τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον, ἧτις ἀνεκήρυξε τὴν ἀγιότητα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, δὲν ἐμνημόνευσε Πατριάρχου Ἀντιοχείας. Τὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου ὑπέγραψαν οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, Πατρ. Migne ἑλλ. 151, 715. Πρβλ. C. Karalevskij, Ἐνθ' ἄν. III, 630-631.

³ Κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ C. Karalevskij, Ἐνθ' ἄν. III, 631.

γῶν, «ἤλθεν ἐνταῦθα (ὁ Μάρκος) καὶ ἐτάραξε τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Βασιλείαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, σχεδὸν τὸ πᾶν· καθηρέθη ὑπὸ τῆς σῆς Ἀγιότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἀφορισμῶ καθυπεβλήθη, ἐὰν μὴ συντόμως ἐπαναστρέψῃ αὐτόθι, καὶ οὐδὲ ἐφρόντισε περὶ τούτου, οὐδὲ λόγου ἤξιωσε ἀλλὰ καὶ τοὺς διακομίσαντας Ἀρχιερεῖς τὰ τοιαῦτα καὶ ὕβρισε καὶ ὕβριζει καὶ οὐδὲ ἰδεῖν ἐθέλει. Καὶ νῦν πάλιν βούλεται ἵνα καὶ τὸ Μοναστήριον λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ μήτε ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως εἶναι μήτε μὴν ὑπὸ τὸν Ἀντιοχείας, ὡσπερ μέλλεις μαθεῖν καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν τῶν ἐνταῦθα Ἀρχιερέων τῆς σῆς Ἀγιότητος. Τὸ δὲ χεῖριστον, ὅπερ ἤκουσα νῦν, ὅτι βούλεται ἵνα ἔλθῃ αὐτόθι, νὰ ἀπατήσῃ καὶ τὴν Ἀγιοσύνην σου καὶ τὴν Σύνοδόν σου, νὰ λάβῃ πάλιν τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς Μονῆς καὶ εὐρίσκηται ἐνταῦθα. Τί ταῦτα; ἀνθρώπου; χριστιανοῦ; διαβόλου ἀντικρυς ἔστιν ἔργα». Ταῦτα μετ' ἀγανακτήσεως γράφων ὁ Φιλόθεος προσέθετεν «ἐγὼ τὴν εἰρήνην χρήζω καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φιλίαν τῆς Ἀγιοσύνης σου, ὅτι οὐκ ἄλλως ἡμᾶς ἔχειν δεῖ, ἐπεὶ τοῦτο διδάσκομεν καὶ εἰς τοῦτο ἐτάχθημεν καὶ αὐτὸν ἔχομεν διδάσκαλον τὸν Χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν, τὴν εἰρήνην. Καὶ εἴπερ ἔλθοι αὐτόθι φέρων γραφὰς ἢ προστάγματα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, ζητῶν συγχώρησιν, ἵνα πάλιν ἐπαναστρέψῃ ἐνταῦθα εἰς προστασίαν τῆς Μονῆς, ἀπόπεμψον αὐτὸν καὶ μηδὲν ἀκούσης αὐτοῦ, προξενήσει γὰρ σκάνδαλον, εἴπερ γένοιτο, μέσον ἡμῶν μέγα. Ἐγὼ τοὺς ἐρχομένους ἐνταῦθα (παρὰ) τῆς σῆς Ἀγιότητος πάντας καὶ ἀναδέχομαι καὶ ἀγαπῶ, καὶ ἕτερον ἐὰν πέμψῃς ἐνταῦθα, κἀκεῖνον καὶ ἀναδέχομαι καὶ ἀγαπήσω, εἴπερ καὶ εἰρηνεύειν ἐθελήσει καὶ μὴ συγχύσεις ἐγείρειν καὶ σκάνδαλα...»¹. Ἐκ τῆς λίαν χαρακτηριστικῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Μιχαὴλ καταφαίνεται ὅτι ὁ οἰκτρὸς Μάρκος τέως Ἐπίσκοπος Ἀπαμείας περιεφρόνει τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας, διότι εἶχε τὴν προστασίαν τῆς Αὐλῆς. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ὁ φόβος τοῦ Φιλοθέου μήπως ὁ Μάρκος ἐφοδιαζόμενος ὑπὸ διαταγμάτων μετέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἐπανάρχετο πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν θρασύτερος. Πάντως ἀπεστάλη ἕτερος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντὶ τοῦ καθηρημένου τέως Ἀπαμείας Μάρκου, διότι δὲν ἠκούσθησαν παράπονα ἐκ μέρους τοῦ Φιλοθέου. Ἀλλὰ γενικῶς τὰ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας δὲν εἶχον ὁμαλῶς. Ὑπάρχει πληροφορία καθ' ἣν ὁ Μιχαὴλ ἀ' μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν ἀρχιερατείαν² ἀπεβίωσε τῇ 17 Αὐγούστου, λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐξελέγη τῷ 1368, ἀπεβίωσε τῇ 17 Αὐγούστου τοῦ 1375. Καὶ κατέλαβε μὲν πάλιν τὸν θρόνον ὁ Παχώμιος κατὰ τὸ ἔτος 1375, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως ἐκ τῆς Ἱεραρχίας τοῦ θρόνου ἀπεμακρύνθη αὐτοῦ τὸ β' περὶ τὰ μέσα τοῦ 1375. Προφανῶς δὲ ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης

¹ Πατρ. Migne ἑλλ. 152, 1417-1418. Miklosich et Müller, Acta, I, 511-512.

² Παύλου Ἀρχιδιακόνου, Ἐνθ' ἀν. σ. 655.

μεταξὺ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας διαφωνίας ἐξελέγη ἐν Κωνσταντινουπόλει νέος Πατριάρχης, ὁ Μᾶρκος (1377 - 10 Ἀπριλίου 1378) ἐπὶ μικρὸν ἀρχιερατεύσας καὶ τῇ 10 Ἀπριλίου 1378 τελευτήσας τὸν βίον ¹. Τέλος δὲ τρίτην φορὰν κατέλαβε τὸν θρόνον ὁ Παχώμιος ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1378 μέχρι τῆς 19 Δεκεμβρίου τοῦ 1386, ὅτε ἀπέθανεν ².

Ἐπὶ τοῦ Παχωμίου ὀριστικῶς ἡ ἔδρα τοῦ Πατριαρχείου εἶχε μετενεχθῆ εἰς Δαμασκόν. Τρεῖς λόγοι ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν εἰς τοῦτο, ἡ ὑπὸ τῶν Μαμλούκων τελεία καταστροφή τῆς Ἀντιοχείας, ἡ σχετικὴ ἀκμὴ τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς περὶ αὐτὴν περιοχῆς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ληφθεῖσα κανονικὴ ἀπόφασις, ἣτις οὐδέποτε διημφισβητήθη ³. Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι καταφανής, διότι ὁμολογουμένως μεγάλην καταστροφήν ἐπήνεγκαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν οἱ Μαμλοῦκοι. Ὁ δεύτερος λόγος δὲν ἀποδεικνύεται δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι ἡ Δαμασκὸς ἔδρα διοικήσεως πολιτικῆς καὶ ἡ περὶ αὐτὴν περιοχὴ εἶχον σχετικὴν τινα ἐκκλησιαστικὴν ἀκμὴν, ἣτις παρετάθη καὶ εἰς τοὺς ἔξῃς χρόνους. Προκειμένου περὶ τοῦ τρίτου λόγου, ὑπάρχει πληροφορία, καθ' ἣν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου β' ἐν Κύπρῳ, συνελθόντες οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπεφάσισαν ὅπως μετενεχθῆ ἡ ἔδρα τοῦ Πατριαρχείου εἰς Δαμασκόν, ἧς ἡ περιοχὴ περιελάμβανεν ἑπτὰ Μητροπόλεις, ἀλλὰ γραπτὸν τι μνημεῖον τῆς ἀποφάσεως ταύτης δὲν διεσώθη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι κατὰ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους ἐγένοντο ἀπόλειραί τινες καθορισμοῦ ἄλλης ἔδρας τοῦ Πατριαρχείου ὡς λ.χ. τοῦ Χαλεπίου, ἀλλ' οὐδέποτε ἠμφισβητήθη ἡ κανονικότης τῆς ἔδρας τῆς Δαμασκοῦ. Εἰς αὐτὴν δὲ οἱ νεωστὶ ἐκλεγόμενοι Πατριάρχαι μετέβαινον πρὸς ἐνθρόνισιν. Ἡ μὴ διάσωσις γραπτοῦ μνημείου τῆς τότε ληφθείσης ἀποφάσεως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἐλήφθη τοιαύτη ἀπόφασις ⁴. Ὡς δὲ παρετηρήθη ἤδη, τελευταῖος Μητροπολίτης Δαμασκοῦ κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν περίοδον μνημονεύεται ὁ ἐπανεπιλημμένος ὡς εἶδομεν καταλαβὼν τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Παχώμιος. Ἐν τῇ

¹ Αὐτόθι, σ. 656.

² Αὐτόθι, σ. 656.

³ C. Bacha, Σελὶς ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ἡ μεταφορὰ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας εἰς Δαμασκόν, (ἀραβιστί) 1909, παρὰ B. Vanden hoff, "Ενθ" ἀν. σ. 372 ἔξ.

⁴ Ὁ B. Vanden hoff, "Ενθ" ἀν. σ. 378 ἐσημείωσε «Wenn die Akten der Synode (τῆς ἐπὶ Παχωμίῳ συνελθούσης) fehlten, so seien ja auch die Akten der ersten allgemeinen Synode von Nicäa verloren gegangen, und doch bezweifle z. B. kein Kritiker ihre Abhaltung und ihre Bestimmung über den Tag des Osterfestes» Οὐχ ἦττον ὁ Vanden hoff θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Bacha προσαγομένην γνώμην περὶ ἐκδόσεως ἐιδικῆς ἀποφάσεως ὑπὸ τῆς ἐπὶ Παχωμίῳ Συνόδου ἀπλῶς πιθανήν, οὐχὶ ὁμως καὶ βεβαίαν, «dass darüber ein förmlicher Beschluss gefasst wurde, erscheint mir gegen B', Ansicht zwar wahrscheinlich, aber nicht ganz sicher».

ἀνωτέρω μνημονευθείση πρὸς τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολῇ, δι' ἧς ἀνηγγέλθη ἡ ἐκλογή τοῦ Παχωμίου, ὡς Πατριάρχου Ἀντιοχείας, καὶ ἐν ἧ ὄνομασι ὑπογράφονται μετὰ τοῦ Γερμανοῦ Καθολικοῦ Ρωμαγύρεως καὶ Ἐξάρχου Ἰβηρίας οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ θρόνου, δὲν ὑπάρχει ὑπογραφή Μητροπολίτου Δαμασκού, οὐδὲ εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους ἀναφέρεται Μητροπολίτης Δαμασκού, οἱ δ' ἐν τῇ πόλει αὐτῇ ἐδρευόντες Πατριάρχαι φέρουσι τὸν ἀρχαῖον τίτλον («Πατριάρχης τῆς Μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς»). Ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀνατιρηρῆτως ὅτι ἐπὶ Παχωμίῳ μετηνέχθη ἐξ Ἀντιοχείας εἰς Δαμασκὸν ἡ ἔδρα τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου¹.

Ἀρχομένου τοῦ 1388 διάδοχος τοῦ Παχωμίου ἐξελέγη ὁ Νεῖλος (1388-11 Ἰανουαρίου 1395) ἐπὶ δεκαετίαν ἀρχιερατεύσας² καὶ ἀποθανὼν τῇ 11 Ἰανουαρίου 1395. Τῇ 6 Φεβρουαρίου 1395 Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ Μιχαὴλ β' (6 Φεβρουαρίου 1395 - 18 Ἀπριλίου 1412) υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἐπισκόπου Βόστρων καὶ ἀνεψιὸς τοῦ χρηματίσαντος Πατριάρχου Μιχαὴλ α'. Τῇ ἐπαύριον τῆς ἐκλογῆς καὶ ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ὁ Μιχαὴλ β' ἀπέστειλε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη Ἀντώνιον δ' (1389-90, 1391-97) τὰ εἰρηνικὰ αὐτοῦ γράμματα³.

Ἐπ' αὐτοῦ ἡ Συρία συνεταράχθη ὑπὸ τοῦ τουρκοταράρου Ταμερλάνου (+1405) τοῦ ἰδρύσαντος κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα ἀπέραντον αὐτοκρατορίας, ἐκταθεῖσαν πρὸς καιρὸν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου μέχρι τῆς Κίνας.

Τῷ 1400 ἐπιτεθεὶς ὁ Ταμερλᾶνος κατὰ τῆς Συρίας κατέλαβε τὴν Δαμασκὸν καὶ τὸ Χαλέπιον, τὰ πάντα εἰς ἐρείπια μεταβάλλων καὶ πανταχοῦ σπείρων τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν. Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Μιχαὴλ β' εἶδε διαρπαζόμενα τὰ ἱερὰ ἄμφιά του καὶ τὰ κειμήλια τῆς Ἐκκλησίας, φεύγων

¹ Ἀθανασίου Γ' Ἀντιοχείας, Ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, ἐν τῷ Περιοδ. Biserica Orthodoxa Romana, București 1931, ἑλληνιστὶ μετὰ ρουμανικῆς μεταφράσεως ὑπὸ V. Radu καὶ C. Karalevsky, σ. 146, «Καὶ λοιπὸν ἐστάθη εἰς τὴν Δαμασκὸν πρῶτος Πατριάρχης Ἀντιοχείας οὗτος ὁ Παχώμιος».

² Παρὰ Παύλῳ Ἀρχιδιάκονῳ, Ἐνθ' ἀν. σ. 656, κεῖται Νίκων Πρβλ. C. Karalevskij, Ἐνθ' ἀν. III, 631 ἀλλὰ προφανῶς πρόκειται περὶ σφάλματος. Τὸ ὄνομα Νεῖλος εἶναι μεμαρτυρημένον καὶ ἀλλαχόθεν, P. Ouspensky, Ἐνθ' ἀν. σ. 91, καὶ ἐκ κειμένου τοῦ κώδικος Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 1379 φ. 329, δημοσιευθέντος ὑπὸ V. Laurent, Notes de chronologie et d'histoire byzantines, ἐν «Echos d'Orient», 40, 1937, σ. 172.

³ Κατὰ τὸν Παῦλον Ἀρχιδιάκονον, Ἐνθ' ἀν. σ. 656 ὁ Μιχαὴλ ἐγκατεστάθη Πατριάρχης τῇ 6 Φεβρουαρίου ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Ἀσώτου τοῦ ἔτους 6903 ἀπὸ κτίσεως κόσμου (= 1395) 16 ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νίκωνος, 6 ἔτη πλην ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς του μητροπολίτου Βόστρων καὶ 21 καὶ ἡμίσεος ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ θείου του Πατριάρχου Μιχαὴλ. Miklosich et Müller, Acta, II, 288-289.

δ' ἐκ Δαμασκοῦ εἰς Κύπρον, συνέγραψε τῷ 1404 χρονογραφίαν τινὰ περὶ τῶν προκατόχων του ¹.

Ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ β' ἀπέθανε τῇ 8 Ἀπριλίου 1412, κατὰ Ἰούνιον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξέλεγε ὁ Πατριάρχης Παχώμιος β' (1412-9 Ὀκτωβρίου 1413) τῇ 9 Ὀκτωβρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους ἀποθανών. Διάδοχοι αὐτοῦ ὑπῆρξαν κατ' ἀκριβεῖς πληροφορίας ² Ἰωακείμ α' ἀποθανών ἐν ἔτει 1424/5 καὶ ὁ Μάρκος β' ἐκλεγείς ἐν ἔτει 1426/7. Τούτου γίνεται μνεῖα ἐν Διπτύχους τῶν ἐτῶν 1427-1439 ³. Αἱ ῥαγαδαῖαι αὗται μεταβολαὶ ἐβλαπτον ὡς ἦτο ἐπόμενον τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὁ μὲν Ταμερλᾶνος ἐξέλιπεν, οἱ δὲ Ὁσμανῖδαι Τούρκοι, ἰδρύσαντες ἰσχυρὸν κράτος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἠπέλουν ἤδη τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου πρὸ τοῦ νέου τούτου κινδύνου ἐκ τῶν Τούρκων, πολεμοῦνταν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἐζήτησαν βοήθειαν ἐκ τῆς Δύσεως. Οἱ Πάπαι Ρώμης ὑπέσχοντο νὰ κινήσωσι τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὴν ἐνωσιν δὲ ἐνόουν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Πολλὰ διαπραγματεύσεις καὶ συζητήσεις περὶ ἐνώσεως ἐν διαρκείᾳ τοῦ ιδ' καὶ ιε' αἰῶνος διεξήχθησαν, τέλος δὲ ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ Σύνοδος ἐν τῇ Δύσει. Κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Συνόδου ταύτης ἐν Φερράρα καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ (1439) ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Δωρόθεος α' (1435-8 Σεπτεμβρίου 1451) ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου Ρωσίας καὶ τοῦ ἀκαταμαχίτου προμάχου τῆς ὀρθοδοξίας Μάρκου μητροπολίτου Ἐφέσου ⁴. Ἡ ἐν τῇ Συνόδῳ ὑπογραφεῖσα ὑπὸ πάντων πλὴν τοῦ Μάρκου Ἐφέσου ψευδὴς ἐνωσις ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς καθόλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀπέκρουσεν αὐτὴν καὶ ὁ Δωρόθεος Ἀντιοχείας, ὕστερον δὲ συμμετέσχεν αὐτοπροσώπως τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1443 συγκροτηθείσης Συνόδου. Ἡ πρωτοβουλία τῆς συγκλήσεως αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὸν Μητροπολίτην Καισαρείας Ἀρσένιον, ὅστις

¹ Ταύτην διέσωσεν ὁ ἐκ Χαλεπίου Ἀρχιδιάκονος Παῦλος, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη.

² Παύλου Ἀρχιδιακόνου, Ἐνθ' ἄν. σ. 656. Πρβλ. C. Karalevskij, Ἐνθ' ἄν. III, 631.

³ Παρὰ F. E. Brightmann, Liturgies eastern and western, Vol. I, Eastern Liturgies, Oxford 1896, σ. 552. Κατὰ τὸν Ἀρχιδιάκονον Παῦλον, Ἐνθ' ἄν. σ. 657 σύγχρονοι τοῦ Μάρκου ἦσαν οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσὴφ Β' (1416-1439) Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος (1435-1459) καὶ Ἱεροσολύμων Θεόφιλος Β' (1417-1424).

⁴ Κατὰ πληροφορίας τοῦ Παύλου Ἀρχιδιακόνου, Ἐνθ' ἄν. σ. 657 ὁ Δωρόθεος κατήγετο ἐκ Σαϊδανάγιας παρὰ τὴν Δαμασκόν, ἐχρημάτισε δὲ καὶ Ἐπίσκοπος αὐτῆς. Πρβλ. Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Συναίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχησάντων, ἐν Κωνσταντίῳ Β' τοῦ ἀπὸ Συναίου ἀοιδίμου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες, ὑπὸ Θεοδ. Ἀριστοκλέους, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1866, σ. 135.

μετὰ τὰ ἐν Φλωρεντία συμβάντα καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκλογὴν τοῦ λατινόφρονος Πατριάρχου Μητροφάνους β' (1440 - 43) ἐπεσκέφθη τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς τὸν Δωρόθεον Ἀντιοχείας, τὸν Ἰωακείμ Ἱεροσολύμων (1431) καὶ τὸν Φιλόθεον Ἀλεξανδρείας (1435 - 1459) καὶ ἐπεισεν αὐτούς, ὅπως συνέλθωσιν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ καταδικάσωσι τὴν ἐν Φλωρεντία Σύνοδον, τὸν Μητροφάνη καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας. Τοῦτο ἐπραξάν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1443 συνελθόντες καὶ ὑπογράψαντες Συνοδικὴν πράξιν, δι' ἧς ἐκτὸς τῆς καταδίκης «τῆς συναθροισθείσης κουστωδίας, ἥτοι μιαραῶς Συνόδου ἐν Φλωρεντία τῆς Ἰταλίας τῆς τὰ τῶν λατίνων σὺν τῷ Εὐγενίῳ πάπα δοξασάσης, ὅπερ οὐκ ἔδει» καὶ τῶν ἀποδεξαμένων αὐτά, κατέστησαν τὸν Ἀρσένιον πληρεξούσιον ἑαυτῶν, «κῆρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας», ἔχοντα ἐντολὴν ἵνα κηρύξῃ πανταχοῦ τὴν εὐσέβειαν μὴ διατάζων πρὸ Βασιλέως ἢ Πατριάρχου ἢ παντὸς ἐτέρου μὴ ὀρθῶς φρονούντος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο ἔγραψαν καὶ πρὸς τὸν Βασιλέα»¹.

Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας ἐνέμενεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Πιθανῶς δὲ ὁ Πατριάρχης Δωρόθεος ἀνενέωσε τὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας σχέσεις, εἰς Κωνσταντινούπολιν δὲ μεταβὰς τῷ 1450 μετέσχε καὶ τῇ ἐκεῖ συγκροτηθείσης Συνόδου ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ κατὰ λατίνων καὶ τοῦ λατινόφρονος Πατριάρχου Γρηγορίου γ' (1443 - 1450) τοῦ εἰς Ρώμην μεταβάντος καὶ ἐκεῖ τὸν βίον τελευτήσαντος².

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δωροθέου ἐπελθόντα τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1451 ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Δαμασκοῦ ἐκλεγείς καὶ ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων ἐγκριθεὶς³ τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1452 ὁ τότε Ἐπίσκοπος Σεϊτανάγιας Μᾶρκος, προσέλαβε τὸ ὄνομα Μιχαὴλ γ' (1451 - 4). Ἐπεκράτησε δὲ ἔκτοτε νὰ μεταβάλλωσιν ὄνομα οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας, ὡς οἱ Πάπαι Ρώμης. Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου τούτου Ἀντιοχείας ἐγένετο ἡ πολυθρήνητος ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453). Τῷ 1456 θανόντα τὸν Μιχαὴλ γ' διεδέχθη

¹ L. Allatii, De Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione, Coloniae Agrippinae 1648, σ. 939-41. 943-44. Ἰωάννου Σακελλιώνας, Κατάλογος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος 1892, σ. 25-8. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, σ. 439-42.

² Ὡς γνωστὸν ἡ Σύνοδος αὕτη συνεκροτήθη πράγματι, ἀλλὰ τὰ σωζόμενα Πρακτικά αὐτῆς δὲν εἶναι γνήσια. Ἴδε ἔγγραφον τοῦ Πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὁρους Γαβριὴλ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Νήφωνα (1466-1489) ἐν Δουκάκη, Μ. Συναξαριστῇ, Ἀθῆναι 1894, Αὐγουστος, σ. 157. Πρὸς τὰς παρατηρήσεις τοῦ L. Petit ἐν ταῖς «Echos d'Orient» IV, 1900-1, σ. 127, τοῦ Ch. Auner, La Moldavie au Concile de Florence, «Echos d'Orient», VIII, 1905, σ. 130-136 Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν) Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1907, σ. 46.

³ Ἀθανασίου Ἀντιοχείας, Ἐνθ' ἄν. σ. 147. Κατὰ τὸν Παῦλον Ἀρχιδιάκονον, Ἐνθ' ἄν. σ. 657-8 παρίστανται οἱ ἐξῆς Ἀρχιερεῖς: Ἰωακείμ Βόστρων, Κύριλλος Βηρυτοῦ, Μᾶρκος Χόσνης, Ἰωάννης Εὐχαΐτων, Ἐφραίμ Ἐπιφανείας, Μιχαὴλ Ἀμίδης, Ἰωάννης Γιαμπρούδ, Μακάριος Καρῶν, Ἀρσένιος Ἀρχης καὶ ἄλλοι.

ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μᾶρκος γ' (1456-8) ἐφ' οὗ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα Ρώμης προσελάθησαν νὰ ἐλκύσωσι τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης¹. Ὁ μετ' αὐτὸν Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωακείμ β' (1458) μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔνθα συνήνητησε τὸν Ἀλεξανδρείας Μᾶρκον στ' τὸν ἀπὸ Σιναίου (1459-1484) μεθ' οὗ προὐκάλεσε κινήσιν τινα κατὰ τῆς Ρώμης. Περὶ τὸ 1467 ἀπεστάλησαν εἰς Κρήτην δύο μοναχοί, ἵνα ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ λατινικοῦ Κλήρου ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, μετέβησαν εἰς Συρίαν, ἐκεῖθεν δὲ ἔγραψαν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους κατὰ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι δὲν ἐτελεσφόρουσαν αἱ προσηλυτιστικαὶ ἐνέργειαι τῶν λατίνων ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας. Ταύτης προέστησαν ἐφεξῆς οἱ Πατριάρχαι Μιχαὴλ δ' περὶ τὸ 1470/74 — πρὸ τοῦ 1484 καὶ ὁ Δωρόθεος β' ἱβν al Sabouni (υἱὸς σαλωνιοποιοῦ)² πρὸ τοῦ 1484 - μετὰ τὸ 1500. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μαξίμου α' (1476-1482) ἐν τέλει τοῦ 1480 ὁ Σμύρνης καὶ εἶτα Ἐφέσου Μητροπολίτης Δανιὴλ ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, Συρίαν καὶ Παλαιστίνην προσεκάλεσε τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς εἰς μεγάλην Σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μὴ δυνάμενοι νὰ μεταβῶσιν αὐτοπροσώπως οἱ Πατριάρχαι ὤρισαν ἀντιπροσώπους. Ὁ Ἀντιοχείας ὤρισε τὸν τότε Μητροπολίτην Νικαίας, οὗτινος ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα. Συνήλθε δὲ ἡ Σύνοδος κατὰ τὰ ἔτη 1482-4, ἐπὶ διετίαν σχεδὸν ἐργασθεῖσα καὶ καταδικάσασα τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, ὡς ἀσύμφωνα δογματίσασαν καὶ πολέμια ταῖς πρὸ αὐτῆς ἁγίαις Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις περὶ τε τοῦ ζητήματος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ λοιπῶν³.

Οὕτως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀντιοχείας διήνησε τὸν πολυτάραχον ἱστορικὸν αὐτῆς βίον κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ἐξ αὐτῶν ἐξήρχετο ἑσπερη-

¹ Hippolyte Noiret, *Lettres inédites de Michel Apostolios*, Paris 1899, σ. 102. Α. Π. Κεραμέως, Μᾶρκος Συλοκαράβης, Πετροῦπολις (ἐκ τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν») 1903, σ. 3. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, σ. 592.

² C. Karalevskij, Ἐνθ' ἄν. III, 633-634. Ὁ Παῦλος Ἀρχιδιάκονος, Ἐνθ' ἄν. σ. 658, ὁ Ἀθανάσιος Ἀντιοχείας, Ἐνθ' ἄν. σ. 147 καὶ ἄλλοι συντάκται καταλόγων ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ Γ' μετατηδῶσιν εἰς τὸν Δωρόθεον ἱμπν Σαμπούνη, ἀγνοοῦντες τοὺς πρὸ τούτου Πατριάρχας.

³ Ἀρχιμ. Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου, Ναθαναὴλ Χύχα, Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα, Λειψία 1869, σ. θ'-ιδ'. Ε. Σταματιάδου, Ἐκκλησιαστικά σύλλεκτα, Σάμος 1891, σ. 26-29. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), Πρῶται σχέσεις ὀρθοδόξων καὶ λατίνων μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, (ἐκ τῆς «Νέας Σιών») Ἐν Ἱεροσολύμοις 1908, σ. 25-29 Ὁ P. Ouspensky, Ἐνθ' ἄν. σ. 94 παρατίθησιν ἀνεκδότον σημεῖωμα τοῦ γνωστοῦ Γάζης Παΐσιου Λιγαριδίου, καθ' ὃ ὁ Ἀντιοχείας Δωρόθεος παρέστη αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον. Ἄλλ' ἢ εἰδήσεις αὐτῆς δὲν φαίνεται ἀκριβῆς.

μένη τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης, ἀλλὰ διέσωζε τὴν ὀρθοδοξίαν. Αἱ φρικταὶ περιστάσεις, ὑφ' ἃς διετέλεσεν, ἠπέλησαν, καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Συρίᾳ, ἥτις κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἀπέβη, ὡς εἶδομεν, θέατρον ἀνεκδιηγήτων καὶ δραματικωτάτων γεγονότων, μεγάλων ἀνατροπῶν καὶ καταστροφῶν ἐκ τῶν ἀτελευτήτων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων καὶ ἑτεροθρήσκων λαῶν, ἐλαυνομένων πολλάκις ὑπὸ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Ἄλλ' ἡ θεία πρόνοια δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Συρίᾳ, ἐν ἣ δια τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας εἶχον διαλάμψει τοσοῦτοι μεγάλοι κήρυκες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι, μάρτυρες καὶ ὄσιοι ἄνδρες.

Μετὰ τὰς ἐκ τῶν ἐριδῶν τῶν Χριστολογικῶν αἰρέσεων ταραχὰς τοῦ ε' καὶ ς' αἰῶνος καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν Μονοφυσικῶν καὶ Νεστοριανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μετὰ τὰς φοβερὰς καταστροφὰς ἐκ τῶν Περσικῶν ἐπιδρομῶν, μόλις ἀναλαβοῦσα ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας ὑπέστη τὴν ἐκ τῆς ἀραβοκρατίας δοκιμασίαν ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας. Ἀπελευθερωθεῖσα διὰ τῶν κατὰ τῶν Ἀράβων ἀγώνων τῶν Βασιλέων τοῦ Βυζαντίου ἔμεινεν ἐλευθέρα μέχρι τέλους τοῦ ια' αἰῶνος, ἀλλὰ νέαν ὑπέστη ὑποδούλωσιν διὰ τῆς ἐν Συρίᾳ προσωρινῆς ἐπικρατήσεως τῶν Σελτζουκιδῶν τούρκων. Ἐπικολούθησεν ἡ Φραγκοκρατία ἐν Συρίᾳ, ἥτις ὠφέλησε μὲν γενικῶς τὸν Χριστιανισμὸν, ἅτε ἀνακόψασα τὴν πρόοδον τοῦ Ἰσλαμισμού, ἀλλ' ἔβλαψε μᾶλλον τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἦν ἡ νέα μουσουλμανικὴ κατάκτησις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ιγ' αἰῶνος εὔρε μὲν τελείως ἐξησθηνεμένην, ἀλλὰ διακρατοῦσαν τὴν Ὁρθοδοξίαν, ὡς διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐδείχθη. Εἰς τοῦτο μεγάλως συνετέλεσεν ἡ μέριμνα τῶν Βασιλέων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, πολλαχῶς ὡς εἶδομεν ἐκδηλωθεῖσα, καὶ ἡ ἀδιάλειπτος ἐπικοινωνία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας πρὸς τὰς λοιπὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας.

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ